

Koll på
Geografi
aktivitetsboken **5**

facit

Vad är geografi?

(s. 3)

1. Flera svar är möjliga.

Lär känna Koll på Geografi 5 (s. 4–5)

- a) Hav
Jorden och jordytan
Naturlandskapet
b) s. 92–93, s. 94–95
- a) Elbrus
b) Väner
c) Floder
- a) s. 31
b) *Förslag:* En död man som hittades i Alperna. Han levde för mer än 5 000 år sedan.
c) 73, 78
d) Att man flyttar från det land man bor i.
e) En buskliknande skog som finns vid Medelhavet.
f) En samling av stjärnor och gas.
- a) Vulkanen Anak Krakatau
b) Beundrar utsikten över Grand Canyon.
c) Säl, isbjörn.
d) 12 stjärnor.
- a) Sofia
b) Atlanten
c) Nordamerika, Sydamerika, Antarktis, Europa, Afrika, Asien, Oceanien.
d) Apenninerna
e) Lövskog
f) *Förslag:* Norge, Serbien, Ryssland

Kartor

(s. 6–7)

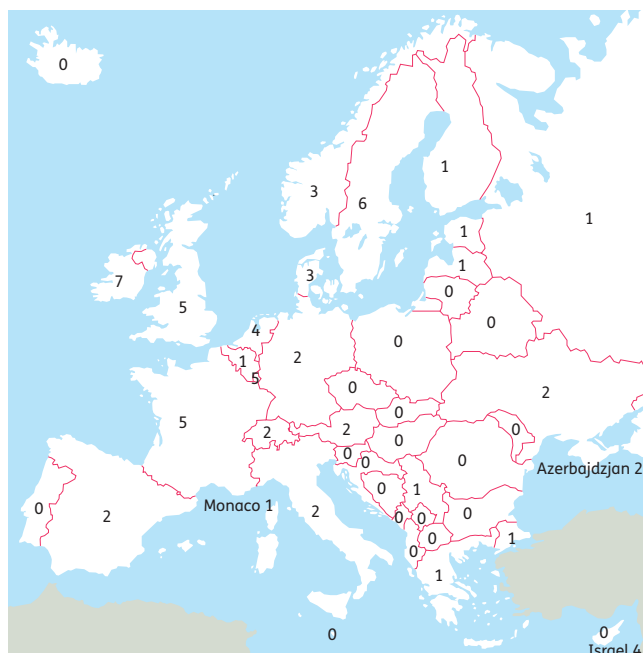
- Förslag:* En kartograf har hjälp av satelliter som sänder bilder över jorden, till jorden. De har också hjälp av databaser, GIS, för att rita kartor. De tar också hjälp av äldre kartor och internet.
- Gradnät är ett nät som indelar jorden i längdgrader och breddgrader.
- a) *Förslag:* Sydafrika, Chile, Australien.
b) *Förslag:* Mexiko, Marocko, Kina.
c) *Förslag:* Frankrike, Spanien, Burkina Faso.
- a) På kartan ser Afrika lika stort ut som Grönland. I verkligheten är Afrika mycket större.
b) Världsdelarnas ytor är korrekta, men formen på dem är felaktig. Polerna ser tillplattade ut.

- a) Nordamerika, Oceanien, Europa.
b) Afrika
c) Franska Guyana
d) *Förslag:* Brasilien, Ecuador.
e) *Förslag:* Madagaskar, Namibia, Tanzania, Sudan.
- Flera svar är möjliga.

Olika kartor

(s. 8–9)

1.

- Sverige
- Frankrike
- Förslag:* Schweiz-Italien, Tyskland-Österrike, Estland-Lettland
- Förslag:* Portugal, Slovenien, Island, Ungern, Montenegro
- Sverige, Danmark, Finland, Estland, Lettland, Ryssland, Tyskland

Jorden och jordytan

(s. 10–11)

- En galax är en samling av stjärnor och gas.
- Cirka 4,5 miljarder år.
- Förslag:* Det bildades ur ett jättelikt moln av gas och stoft. Molnet roterade och plattades ut. Gasen och stoftet samlades i mitten av skivan. Här blev gravitationen och temperaturen allt högre. Det ledde till att vår sol bildades.
- Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptunus
- Se grundboken s. 17
- 1 NEPTUNUS
2 SATURNUS
3 METEORIT

- 4 SOLEN
- 5 TELLUS
- 6 MARS
- 7 MERKURIUS
- 8 ASTEROIDBÄLTET
- 9 JUPITER
- 10 VINTERGATAN
- 11 MÅNEN

Jordens uppbyggnad (s. 12–13)

1. 1 Jordskorpan
2 Inre kärnan
3 Manteln
4 Yttre kärnan
2. *Förslag:* Pangea var en superkontinent som fanns för 300 miljoner år sedan. All landmassa var samlad på denna kontinent.
3. Flera svar är möjliga.
4. Se grundboken s. 19
5. De flesta områden ligger nära kanterna på kontinenterna och nära de stora oceanerna.
6. a) *Förslag:* Chile, Argentina
b) *Förslag:* Japan, Indonesien

Jordens plattor rör sig (s. 14–15)

1. a) Plattorna kolliderar med varandra och jordskorpan pressas uppåt och bergskedjor bildas.
b) Plattorna glider isär och stora sprickor bildas i jordskorpan. Där kan vulkaner bildas.
c) Plattorna glider längs med varandra men åt motsatt håll. Ibland hakar de tag i varandra. Då uppstår spänningar i jordskorpan som kan leda till jordbävningar när spänningen släpper.
2. Alperna har bildats genom att två plattor kolliderar med varandra.
3. Skanderna & Himalaya.
4. Berg som bildas när jordskorpan pressas uppåt eller vid vulkanutbrott.
5. Island har bildats av lava från vulkaner på havets botten, där plattor glider isär.
6. Flera svar är möjliga.

När marken skakar (s. 16–17)

1. a) Indiska oceanen
b) Thailand
c) Indonesien

2. a) *Förslag:* Japan, Mexiko, Portugal.
b) *Förslag:* Australien, Madagaskar, Algeriet.
c) *Förslag:* Tyskland, Saudiarabien, Argentina.

3. 3 6 1 5 4 2

4. Richterskalan

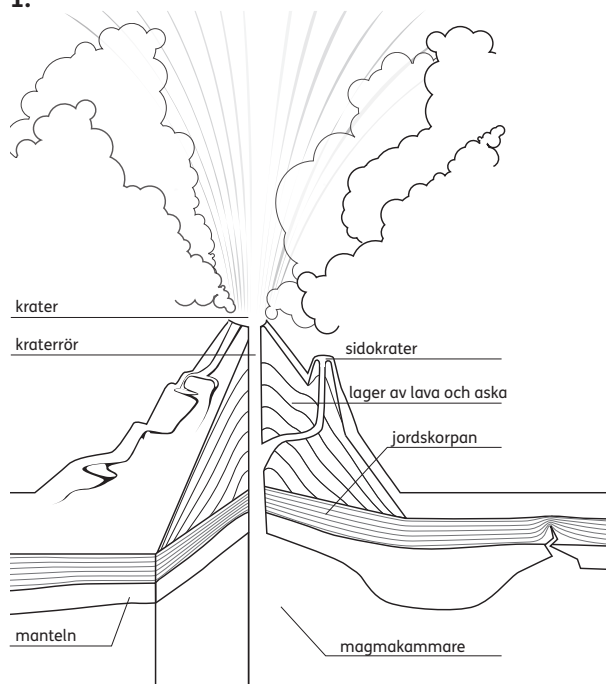
5. Hypocentrum kallas den plats, flera kilometer ner i jordskorpan, där jordbävningen uppstår.

Epicentrum kallas den plats som ligger rakt ovanför jordbävningens hypocentrum.

Se grundboken s. 23

Vulkaner (s. 18–19)

1.

2. *Förslag:* Vid vulkanutbrott bygger lavan upp nya landområden.
3. Återkommande jordskalv, läckande gaser och att marken ändrar form.
4. a) USA
b) Stilla havet
c) 20° N, 155° V
5. Magma kallas lava när den når jordytan.
6. Etna – Italien
Hekla – Island
Surtsey – Island
Stromboli – Italien
Vesuvius – Italien
Askja – Island
7. Etna

Vulkanutbrott

(s. 20)

1. a) Eyjafjallajökull   b) Etna   c) Tambora
2. Marken runt en vulkan är ofta bördig på grund av att lavan och askan är näringsrik och bra att odla på. På vulkanens sluttningar är det ofta bra betesmarker för husdjur.
3. a) Förslag: Schweiz, Österrike, Slovakien, Luxemburg
b) Förslag: Finland, Irland, Italien, Rumänien
c) Förslag: Turkiet, Portugal, Island, Grekland
4. Flera svar är möjliga.

Nedbrytande krafter

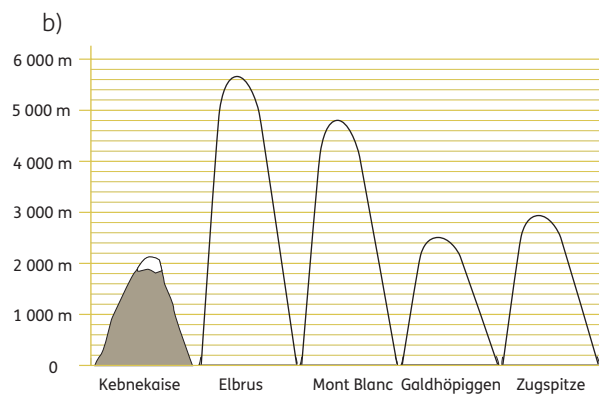
(s. 21)

1. Om vatten fryser till is i bergssprickor kan berget sprängas sönder. Det kan också sprängas sönder då växtrötter tränger ner i sprickor och vidgar dem. Om berggrunden består av kalksten kan den vittra sönder om den utsätts för vatten som innehåller syror.
2. Vinden kan föra med sig sand och jord från en plats till en annan. Sanden som följer med vinden kan nöta på berg så att formen förändras långsamt.
3. Strömmande vatten nöter bort delar av marken så att djupa fåror bildas. Vattnet för med sig materialet till flodens mynning. Glaciärer kan skapa hela dalgångar. Den tunga isen formar landskapet genom nötning och slipning.
4. Vid jordskred rör sig stora mängder jord nedför en sluttning på grund av t. ex. kraftiga regn eller jordbävningar.
5. a) Arizona
b) Colorado, Utah, Arizona, Kalifornien, Nevada
c) Californiaviken
d) Mexiko

Bergsområden

(s. 22–23)

1. 1 Skanderna
2 Alperna
3 Pyrenéerna
4 Apenninerna
5 Karpaterna
6 Kaukasus
7 Uralbergen
2. Sifferordning: 2, 6, 3, 1, 4, 5
3. a) Elbrus 5 642
Mont Blanc 4 807
Galdhöpiggen 2 469
Zugspitze 2 962
Kebnekaise 2 097

4. Höjden över havet påverkar klimatet. Ju högre upp man kommer, desto kallare är det.
5.

	Schweiz	Österrike
Huvudstad:	Bern	Wien
Tre andra städer:	Zürich Basel Genève	Innsbruck Graz Linz
Tre grannländer:	Frankrike Tyskland Italien	Tjeckien Slovenien Ungern
Högsta punkt:	Dufourspitze	Grossglockner
Sjöar/Vattendrag:	Genèvesjön Vierwaldstätter see Rhone Rhen	Bodensjön Donau

Skog och tundra

(s. 24)

1. a) Förslag: Ryssland, Sverige, Finland
b) Förslag: Storbritannien, Polen, Spanien
c) Förslag: Ryssland, Tyskland, Sverige
d) Förslag: Portugal, Italien, Grekland
2. a) Mycket skog har avverkats för att ge plats åt jordbruk, städer och vägar.
b) Förslag: Åkermark, motorvägar, hus, fabriker
c) Förslag: Polen, Danmark, Irland

Låglandsområden

(s. 25)

1. Ett låglandsområde är ett landområde som ligger lägre än 200 m ö.h.
2. Förslag: Estland, Nederländerna, Danmark, Frankrike, Vitryssland
3. Marken är bördig och det finns gott om vatten där.
4. meter över havet
5. a) Dhaka   b) Indien, Burma, Nepal
c) Ganges, Brahmaputra, Tista   d) Indiska oceanen/
Bengaliska viken

Kuster

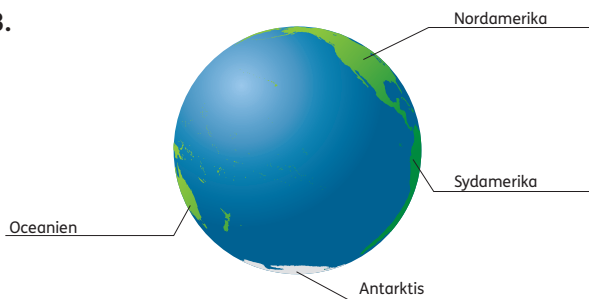
(s. 26–27)

1. Vågorna nöter ner mjuka delar av kusten.
Uddarna nöts från två håll. Vågorna formar grottor.
I vikarna samlas sand.
Uddarna nöts bort helt.
2. Fritt svar.
3. *Förslag:* Norge, Island, Storbritannien Danmark, Nederländerna, Tyskland
4. Bostäder, industrier och utsläpp av farliga ämnen är exempel på miljöhot.
5. Flera svar är möjliga.

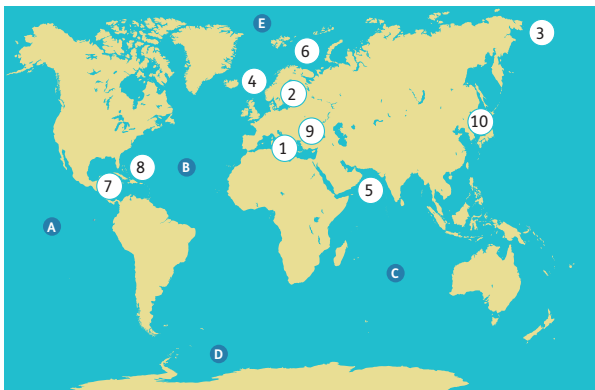
Hav

(s. 28–29)

1. Jorden kallas den blå planeten för att det finns mer hav än land på jorden.
2. 70 procent
- 3.

4. Ett hav som har samma inlopp som utlopp.
5. *Förslag:* Medelhavet, Östersjön, Persiska viken
6. Salthalten i bräckt vatten är låg. Vattnet är varken sött eller salt.
7. Flera svar är möjliga.
8. A Stilla havet
B Atlanten
C Indiska oceanen
- 9.

10. Flera svar är möjliga.

Östersjön

(s. 30–31)

1. Östersjön har bräckt vatten eftersom det strömmar ut stora mängder sötvatten från älvarna. Små mängder saltvatten kommer in genom sunden mellan Sverige och Danmark.
2. Ett avrinningsområde är det område som tillför vatten till ett hav eller en sjö.
3. 1 Sverige
2 Finland
3 Danmark
4 Tyskland
5 Polen
6 Litauen
7 Lettland
8 Estland
9 Ryssland
4. Lite mer än 90 miljoner människor.
5. Föroreningarna i Östersjön kommer bland annat från jordbruk, avgaser och dåligt renat avloppsvatten.
6. Miljöproblemen märks bland annat på en ökad algblomning och på att havsbottnarna är döda.
7. Flera svar är möjliga.
8. Flera svar är möjliga.

Medelhavet

(s. 32–33)

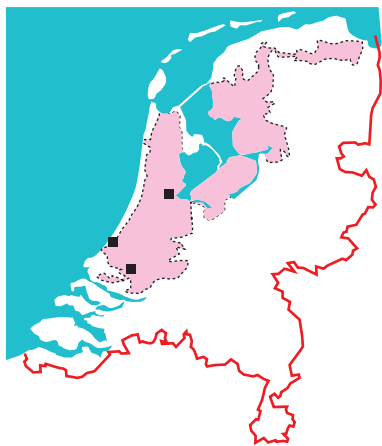
1. A Tyrrenska havet
B Joniska havet
C Adriatiska havet
D Egeiska havet
1 Mallorca
2 Korsika
3 Sardinien
4 Sicilien
5 Malta
6 Kreta
7 Rhodos
8 Cypern
2. Runt Medelhavet är somrarna soliga och varma och det regnar nästan aldrig. Vintrarna är milda och det regnar ofta.
3. *Förslag:* citroner, apelsiner, vindruvor, oliver

4. 1 ISTANBUL
- 2 AFRIKA
- 3 FRANKRIKE
- 4 DUNSTA
- 5 ITALIEN
- 6 ATLANTEN
- 7 SALT
- 8 EUROPA
- 9 GREKLAND
- 10 OLIVER

5. Det beror på att grundvattnet pumpas upp alltför snabbt i alltför många brunnar. Mycket grundvatten används till konstbevattning.

Kampen mot havet (s. 34)

1. För att utöka sin landyta har man byggt vallar och pumpat bort vatten.
2. Poldrar är torrlagda områden.
3. a)

- b) 1 Amsterdam
  - 2 Haag
  - 3 Rotterdam
  - 4 Nordsjön
4. Fördelarna är att landet får mer mark att bygga bostäder och odla på. Det är bra eftersom landet är mycket tätbefolkat. Nackdelarna är att det alltid finns en risk för stora översvämningar.

Tidvatten (s. 35)

1. När det är ebb sjunker vattnet undan.
2. När det är flod stiger vattnet.
3. Flera svar är möjliga.
4. Flera svar är möjliga.

Havet måste skyddas (s. 36)

1. För inte så länge sedan trodde människorna att havet kunde ta emot hur mycket skräp som helst utan att vattnet blev dåligt. I dag vet vi att sopor och miljögifter inte försvinner och att flera av havets djur och växter håller på att utrotas.
2. En mangroveskog består av olika träd och buskar som klarar att växa i saltvatten.
3. a) Många människor fiskar och använder skogen som ved, byggmaterial och den används också för att göra medicin. Skogen skyddar människor vid kusten mot erosion, översvämningar och tsunamier.
  - b) Många djur lever i och av mangroveskogarna.
  - c) Mangroveskogen skyddar naturen mot erosion, översvämningar och tsunamier.
4. Flera svar är möjliga.

Havets botten (s. 37)

1. Flera svar är möjliga.
2. Se grundboken s. 56–57

Europa (s. 38)

1. a) Pyrenéerna
Skanderna
Alperna
Uralbergen, Kaukasus
- b) Oder
Donau
Torne älv
Rhen
- c) 7
5
2
0
2. Förslag:
  - ett land – Portugal, Danmark, Irland
  - tre länder – Luxemburg
  - fem länder – Bulgarien, Slovakien, Rumänien
  - sju länder – Vitryssland, Serbien, Tyskland

Europakartan har förändrats (s. 39)

1. Flera svar är möjliga.
2. Flera svar är möjliga.
3. Sverige: 1648, 1914, 1947
Osmanska riket: 1648
Italien: 1914, 1947
Jugoslavien: 1947
Finland: 1947
Grekland: 1914, 1947
4. Förslag: Estland, Lettland, Litauen, Vitryssland, Ukraina

Regioner

(s. 40–41)

1. LÄNDER A Sverige

B Norge

C Finland

D Danmark

E Island

STÄDER 1 Stockholm

2 Göteborg

3 Malmö

4 Helsingfors

5 Åbo

6 Köpenhamn

7 Århus

8 Odense

9 Oslo

10 Bergen

11 Trondheim

12 Narvik

13 Reykjavik

VATTEN 14 Östersjön

15 Öresund

16 Norska havet

17 Nordsjön

18 Vänern

19 Vättern

20 Saimen

ÖAR 21 Åland

22 Gotland

23 Öland

24 Bornholm

25 Själland

26 Fyn

27 Lofoten

28 Färöarna

2. Ett geografiskt område som hör ihop av någon anledning kallas region. Till exempel ett län i Sverige.

3. En region vid Östersjön som består av tre länder. Baltikum

En region i sydöstra Europa där Grekland ingår. Balkanhalvön

En region där flera nordiska länder ingår. Skandinavien

En region i Sverige.

Mälardalen

En region som täcker nästan halva Europa.

Västeuropa

Europeiska unionen

(s. 42–43)

1. EU betyder Europeiska unionen.

2. 1994

3. T. ex. Island, Norge, Ryssland, Serbien.

4. Euro

5. Förslag:

Man med väskor: Människor kan resa och flytta fritt inom EU.

Lastbil: Varor kan fraktas tullfritt inom EU.

Kvinna med bröd: Människor och företag kan sälja sina varor och tjänster inom EU.

Man med pengar: EU:s medborgare kan överföra pengar från ett EU-land till ett annat och låna pengar i andra EU-länder.

6. Bryssel: härifrån styrs EU via EU-kommissionen. Strasbourg: här ligger Europaparlamentet som är EU:s riksdag, och Europadomstolen.

7.

Europas befolkningsfördelning

(s. 44–45)

1. Förslag: Närheten till vatten och bra jordar att odla på. Många städer som lockar människor dit.

2. Förslag: Öknar är svåra att överleva i för människor och många djurarter. Dels är det oftast väldigt varmt, dels går det nästan inte att odla något. Ofta finns det heller inget vatten.

3. Förslag: I bergsområden är klimatet svalt och kallt och det kan vara mycket besvärligt att transportera varor och människor dit.

4. I de upplysta områdena bor många människor och där finns stora städer. De mörka områdena är glesbefolkade.
5. Förslag:
  - a) London, västra Tyskland, Nederländerna, Belgien
  - b) Norden, Ryssland
6. Se grundboken s. 75.

7. a) sant
- b) falskt
- c) sant
- d) sant
- e) falskt
- f) falskt

Nordens befolkning

(s. 46–47)

1. Cirka 27 miljoner
2. Sverige
3. a) 1 Köpenhamn
2 Malmö
3 Helsingborg
4 Helsingör
5 Landskrona
6 Lund
- b) Saltholm
- c) Skåne
4. a) USA
- b) Thailand, USA
- c) Norge
- d) 120 000
5. Förslag: Många svenskar har fått arbete i Norge.
6. Flera svar är möjliga.

Varför flyttar människor? (s. 48–49)

1. Förslag:
  - a) Det finns många arbetsplatser. Det finns bra transporter. Det finns många affärer, teatrar, biografier och bra sjukvård.
  - b) Många vill bo nära naturen utan många människor runt sig.
2. Förslag: krig, arbete, studier, dåligt klimat, låg levnadsstandard.
3. Flera svar är möjliga.
4. urbanisering flytt från landsbygd till stad
immigration invandring
emigration utvandring
5. a) Flera svar är möjliga.
b) Flera svar är möjliga.
6. 1 Köpenhamn
2 Hamburg
3 Birmingham
4 Amsterdam
5 Rotterdam
6 Lyon
7 München
8 Barcelona
9 Minsk
10 Kiev
11 Bukarest
12 Warszawa
13 Sofia
14 Belgrad

Icke förnybara energikällor (s. 50–51)

1. Att energikällan kommer att ta slut en dag. Det finns bara en viss mängd.
2. olja, kol, naturgas
3. Fossila bränslen har bildats av forntida djur och växter som pressats ihop i jordskorpan under miljontals år.
4. Fördelar: Fossila bränslen ger stora mängder energi och är lätta att transportera och lagra.
Nackdelar: Luften förorenas vid förbränning och det blir utsläpp av koldioxid.
5. Pipeline är ett rör för transport av olja och gas.
6. Flera svar är möjliga.
- 7.

8. Använt kärnbränsle är radioaktivt och mycket farligt. Det måste förvaras i slutna rum, helst under jord, i tusentals år.

9. a) Uppland

b) Förslag: Östhammar, Öregrund, Hallstavik, Tierp

c) Bottenhavet (Östersjön)

10. Flera svar är möjliga.

Förnybara energikällor (s. 52–53)

1. Att en energikälla kan användas hur mycket som helst utan att ta slut.

2. a) vattenkraft

b) tidvattenkraft

c) solenergi

d) vindkraft

e. vågkraft

3. De ger inget farligt avfall eller farliga utsläpp och skadar inte miljön.

4. Vissa förnybara energikällor kan göra stora ingrepp i naturen när de byggs. Vissa ger också ganska lite energi så man måste bygga många.

5. a) 12 %

b) 10 %

c) – g) Flera svar är möjliga.

Var används energin? (s. 54–55)

1. Hållbar utveckling innebär att vi som lever på jorden måste hushålla med jordens resurser så att även kommande generationer kan ha nytta av dem.

2. a) 21 %

b) 14 %

c) Oceanien, Sydamerika, Afrika

d) västra Europa

e) 9 %

3. a) 26 %

b) 5 %

c) Förslag: Nordamerika, västra Europa

d) 17 %

4. Flera svar är möjliga.

5. Flera svar är möjliga.

Lite av varje

(s. 56–57)

1. a) Moskva

b) Flera svar är möjliga.

2. vittring, jordskred, tsunami

3. meter över havet – invånare – kvadratkilometer – Europeiska unionen

4. slätt stäpp

migration utvandring

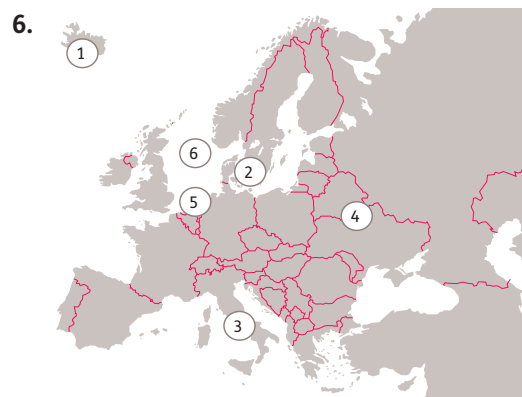
tidvatten ebb

region Baltikum

superkontinent Pangea

breddgrad ekvatorn

5. Flera svar är möjliga.

7. a) 2

b) 4

c) 5

d) 3

e) 6

f) 1

Specialtips

(s. 58)

1. 2

2. x

3. x

4. 1

5. x

6. x

7. 1

8. 1

9. 2

10. x

11. 1

12. x

13. 2

EU-kryss

(s. 59)

- 1 EURO
- 2 BRYSEL
- 3 EUROPEISKA UNIONEN
- 4 GUL
- 5 STRASBOURG
- 6 TULL
- 7 JANUARI
- 8 SCHWEIZ
- 9 EUROPAPARLAMENTET
- 10 VALUTA
- 11 NORGE
- 12 STORBRIANNIEN
- 13 FRIHANDEL
- 14 TOLK
- 15 TOLV

Öar i Europa

(s. 60)

- Kreta, Grekland
- Cypern
- Irland
- Gotland, Sverige
- Sicilien, Italien
- Storbritannien
- Öland, Sverige
- Island
- Sardinien, Italien

Ökryss

(s. 61)

- 1 MALLORCA
- 2 GRÖNLAND
- 3 ÅLAND
- 4 FÄRÖARNA
- 5 GOTLAND
- 6 MALTA
- 7 BORNHOLM
- 8 KANALÖARNA
- 9 KORSIKA
- 10 KANARIEÖARNA
- 11 CYPERN
- 12 SJÄLLAND
- 13 ISLAND
- 14 FYN
- 15 SICILIEN
- 16 MENORCA
- 17 ÖLAND
- 18 KRETA
- 19 HEBRIDERNA

Spännande platser i Europa

(s. 62–63)

